

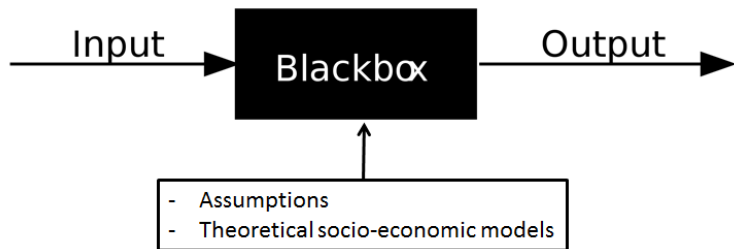
Nhập môn Kinh tế lượng (Introduction to Econometrics)

Lê Việt Phú
Trường Chính sách Công và Quản lý Fulbright

3/12/2019

Mục đích của môn học

- ▶ Hiểu bản chất của các mô hình kinh tế lượng căn bản.
- ▶ Sử dụng Stata để tiến hành các phân tích định lượng.
- ▶ Diễn giải, phân tích, và phê phán các kết quả nghiên cứu thực nghiệm.

Học kinh tế lượng để làm gì?

Để xác lập và lượng hóa các mối quan hệ kinh tế-xã hội-môi trường sử dụng trong nghiên cứu kinh tế và phân tích chính sách. Ví dụ:

- ▶ Tác động của việc đi học đến thu nhập như thế nào?
- ▶ Chương trình xóa đói giảm nghèo có giúp tăng thu nhập của người dân không?
- ▶ Tham nhũng có thực sự cản trở doanh nghiệp phát triển hay không?
- ▶ Biến đổi khí hậu có ảnh hưởng như thế nào đến năng suất mùa màng?
- ▶ Nhân tố nào ảnh hưởng đến hành vi sử dụng phương tiện đi lại (xe buýt, xe máy, xe đạp, đi bộ) của người dân ở các thành phố lớn?
- ▶ Tăng thuế xăng dầu từ 3000 đồng lên 8000 đồng/lít ảnh hưởng như thế nào đến nhu cầu đi lại của người dân?

Các ứng dụng khác của phân tích dữ liệu trong kinh tế và kinh doanh

- ▶ Cảnh báo giao dịch gian lận trong thanh toán online (fraudulent credit card transaction)
- ▶ Giới thiệu mua hàng (recommender system)
- ▶ Quảng cáo bán hàng
- ▶ Giá cả hàng hóa, bất động sản, Uber ridesharing
- ▶ Cho vay tín dụng
- ▶ Dự báo doanh nghiệp phá sản
- ▶ Đầu tư chứng khoán
- ▶ Y tế, chuẩn đoán bệnh tật theo triệu chứng
- ▶ Các chính sách kinh tế xã hội

Các kỹ năng cần thiết

- ▶ Thu thập, phân loại, tổng hợp, tổ chức, phân tích và diễn giải kết quả
- ▶ Xây dựng mô hình kinh tế lượng, diễn giải các giả định, và xử lý các vấn đề khi giả định bị vi phạm
- ▶ Trình bày kết quả và báo cáo

Giáo trình, phần mềm, tài liệu tham khảo

- ▶ Sách giáo trình: Introductory Econometrics: A Modern Approach của Jeffrey Wooldridge, có bản dịch tiếng Việt phiên bản 5th và sách gốc tiếng Anh.
- ▶ Phần mềm thống kê Stata, phiên bản 11 hoặc cao hơn.
- ▶ Phần mềm mã nguồn mở R và R-Studio cho phần khoa học dữ liệu.
- ▶ Tham khảo cách mô phỏng lại các ví dụ tại:
<http://fmwww.bc.edu/gstat/examples/wooldridge/wooldridge.html>

Yêu cầu của môn học

- ▶ 2 bài tập về nhà (25%), gồm các bài tập lý thuyết và thực hành trên máy tính.
- ▶ Hoàn thiện đề án môn học theo nhóm (35%).

Nội dung môn học

- ▶ Bài 1: Nhập môn kinh tế lượng (JW Ch1) + Hồi quy đơn biến (JW Ch2)
- ▶ Bài 2: Hồi quy đơn biến + đa biến (JW Ch2-3)
- ▶ Bài 3-4: Hướng dẫn sử dụng Stata và khai thác các bộ dữ liệu kinh tế xã hội.
- ▶ Bài 5: Giả thuyết và kiểm định giả thuyết (JW Ch4).
- ▶ Bài 6: Giới thiệu đề án nghiên cứu định lượng.
- ▶ Bài 7: Cấu trúc hàm và lựa chọn mô hình (JW Ch6).
- ▶ Bài 8: Hồi quy với biến định tính (JW Ch7).
- ▶ Bài 9: Phương sai thay đổi và tự tương quan (JW Ch8).
- ▶ Bài 10: Chuẩn đoán và xử lý các vấn đề liên quan đến dạng hàm số và dữ liệu (JW Ch9).
- ▶ Bài 11-12: Mô hình hồi quy xác suất (JW Ch17)

Phân tích định lượng (phân tích thực nghiệm) bao gồm những gì?

- ▶ Thu thập và xử lý dữ liệu: loại dữ liệu gì, đặc tính của dữ liệu
- ▶ Xây dựng mô hình dựa trên các lý thuyết kinh tế để thiết lập quan hệ giữa các biến số
- ▶ Lựa chọn phương pháp ước lượng dựa trên thiết kế nghiên cứu và khả năng cho phép của dữ liệu
- ▶ Diễn giải, kiểm định và giải thích kết quả
- ▶ Chuẩn đoán và xử lý các vấn đề có liên quan: kiểm tra tính vững của kết quả trong các điều kiện khác nhau

Thu thập dữ liệu

- ▶ Dữ liệu thử nghiệm/thí nghiệm (experimental data): thu được trong nghiên cứu khoa học cơ bản dựa trên các điều kiện có kiểm soát chặt chẽ trong phòng thí nghiệm.
 - Ví dụ thử nghiệm một loại thuốc chữa bệnh nào đó. Hai nhóm bệnh nhân có tình trạng bệnh tật như nhau. Một nhóm cho điều trị theo phác đồ (gọi là nhóm điều trị), một nhóm không (gọi là nhóm đối chứng). Sau một thời gian, so sánh mức độ tiến triển của bệnh thì có thể xác định tác động của phác đồ điều trị đối với mỗi nhóm.
- ▶ Dữ liệu phi thử nghiệm: là các dữ liệu quan sát/điều tra (observational/surveyed data). Hầu hết các dữ liệu kinh tế xã hội đều là dữ liệu phi thử nghiệm.
 - Không đảm bảo được điều kiện các nhóm tương đồng nên khi phân tích chính sách sẽ gặp rất nhiều khó khăn để **thiết lập quan hệ nhân quả** giữa các biến số kinh tế.

Nhân quả (Causation) hay Tương quan (Correlation)?

- ▶ Nhân quả: A gây ra B. Ví dụ: tăng giá điện dẫn đến giảm tiêu thụ.
- ▶ Tương quan: A và B biến động cùng hoặc ngược chiều. Ví dụ: giá điện và thu nhập người dân trong 10 năm qua đều tăng. Nhưng không có quan hệ nhân quả, giá điện tăng không phải do thu nhập tăng hay ngược lại.
- ▶ Cảnh báo với quan hệ nhân quả: giá điện tăng chưa chắc là nguyên nhân dẫn đến việc giảm tiêu thụ điện. Có thể do các nguyên nhân khác như sự xuất hiện của các thiết bị tiết kiệm điện năng, hay thu nhập bị giảm, hay hành vi tiêu dùng thay đổi dẫn đến tiêu thụ điện giảm. Để xác lập quan hệ nhân quả phải kiểm soát và loại trừ các nguyên nhân khác có thể gây ra kết luận sai, dẫn đến đề xuất chính sách sai.

Thể nào là một thiết kế nghiên cứu hợp lý

Các nghiên cứu chính sách vững chắc cần phải dựa trên các thiết kế nghiên cứu (research design) hợp lý để bóc tách được tác động của chính sách can thiệp đến kết quả.

- ▶ Thiết kế nghiên cứu phải có mô hình lý thuyết vững chắc – thay vì chỉ sử dụng các **thuật toán** tính toán để tìm ra mô hình có khả năng dự báo cao nhất.
- ▶ Phải nhận định được các hạn chế của mô hình và dữ liệu, và đề xuất phương án xử lý nhằm đảm bảo độ vững của mô hình khi các giả định căn bản bị vi phạm.

Học phần kinh tế lượng 1 chỉ tập trung vào việc xây dựng mô hình vững chắc khi các giả định căn bản bị vi phạm. Học phần kinh tế lượng 2 tập trung vào các thiết kế nghiên cứu để bóc tách được quan hệ nhân quả trong mô hình kinh tế. Học phần kinh tế lượng 3 tập trung vào một thiết kế nghiên cứu duy nhất nhằm thiết lập quan hệ nhân quả là đánh giá thử nghiệm ngẫu nhiên có kiểm soát (RCT).

Cấu trúc của học phần định lượng

Fall Semester

- Statistics and Applied Data Analysis
- Ordinary Least Squares with Classical Linear Regression Model (CLRM)
 - Hypothesis and Testing
- Qualitative and Quantitative Variables
 - Modeling Diagnostics
 - Probability Model

Spring Semester

- Violations of CLRM Assumptions, Endogeneity and Sample Selection
 - Regression with Panel Data
 - Regression with Time Series Data
 - Two-stage Least Squares
- Three-stage Least Squares/Simultaneous Equations Model
 - Applied Data Science

Summer Semester

- Program Evaluation
 - Experimental Designs/Randomized Control Trials
- Non-experimental Designs/Causal Inference with Observational Data (Difference-in-Difference Estimator, Propensity Score Matching, Instrumental Variables, Regression Discontinuity Design)

Giới thiệu các cấu trúc dữ liệu phổ biến

- ▶ Dữ liệu chéo (cross-sectional data): thông tin của cá nhân, hộ gia đình, công ty, đơn vị địa lý tại một thời điểm.
- ▶ Dữ liệu chuỗi thời gian (time-series data): các quan sát được theo dõi lặp lại qua nhiều kỳ, tập trung vào đặc tính tần suất và độ trễ của tác động.
- ▶ Dữ liệu chéo gộp (chéo kết hợp - pooled cross-sectional data): quan sát qua nhiều kỳ nhưng của các cá thể khác nhau.
- ▶ Dữ liệu bảng (panel/longitudinal data): các cá thể kinh tế được theo dõi lặp lại ít nhất là 2 kỳ, tập trung vào đặc tính thay đổi giữa các kỳ quan sát.
- ▶ Dữ liệu phi cấu trúc (big data, neural network, text data).

Bộ dữ liệu chéo WAGE1.dta về tiền lương bình quân theo giờ và đặc điểm cá nhân

Household	Var1	Var2	Var3	...
1
2
3

- ▶ Mỗi dòng dữ liệu là một quan sát (cá thể). Thứ tự dữ liệu không ảnh hưởng đến kết quả phân tích.
- ▶ Dễ phân tích nhất nhưng cũng gặp nhiều vấn đề nhất.
- ▶ *Câu hỏi: So sánh tiền lương giữa phụ nữ và nam giới, giữa người có gia đình và độc thân, người có trình độ giáo dục và số năm kinh nghiệm khác nhau.*

Dữ liệu chuỗi thời gian PHILLIPS.dta về tỷ lệ lạm phát và thất nghiệp ở Mỹ

Year	Var1	Var2	Var3	...
1
2
3

- ▶ Thứ tự của dữ liệu rất quan trọng. Cần lưu ý đến tần suất thu dữ liệu và tính chu kỳ.
- ▶ Khó phân tích nhất trong các loại dữ liệu.
- ▶ *Câu hỏi: vẽ đồ thị xu hướng biến động của tỷ lệ thất nghiệp và lạm phát theo thời gian. Dữ liệu trên có phù hợp với lý thuyết về đường Phillips không?*

Dữ liệu chéo gộp HPRICE3.dta

Household	Year	Var2	Var3
1	1
2	1
3	1
4	2
5	2
6	2

- ▶ Hai hoặc nhiều bộ dữ liệu chéo gộp lại thành một bộ dữ liệu lớn, có thêm biến thời gian để xác định thời điểm thu thập dữ liệu. Các quan sát không nhất thiết phải trùng lặp lại giữa các thời kỳ.
- ▶ Có thể cung cấp nhiều thông tin hơn dữ liệu chéo thuần túy, nhưng không mạnh như dữ liệu bảng.
- ▶ *Câu hỏi: các nhân tố nào ảnh hưởng đến giá nhà? và các nhân tố đó thay đổi theo thời gian như thế nào?*

Dữ liệu bảng CRIME2.dta

Household	Year	Var2	Var3
1	1
2	1
3	1
1	2
2	2
3	2

- ▶ Mỗi cá thể được thu dữ liệu trong ít nhất 2 kỳ, kỳ trước và kỳ sau.
- ▶ Cho phép thực hiện các phân tích tốt nhất trong các loại dữ liệu. Tuy nhiên yêu cầu cao về kỹ thuật.

Sử dụng bảng biểu thống kê mô tả và đồ thị để mô tả dữ liệu

- ▶ Các đại lượng về giá trị trung bình, trung vị, mode
- ▶ Các đại lượng về phân phối: Khoảng phân phối, các phân vị, độ lệch chuẩn, hệ số CV
- ▶ Độ lệch
- ▶ Đồng phương sai, hệ số tương quan
- ▶ Đồ thị phân phối, đồ thị điểm, đồ thị tương quan, đồ thị hộp (boxplot)...

Câu hỏi: Chỉ sử dụng các thống kê mô tả và đồ thị bảng biểu liệu bạn có thể nhận định gì về nguyên nhân gây ra tác động trong các bộ dữ liệu đã cung cấp?

Hồi quy Tuyến tính Đơn biến (Simple Linear Regression - SLR)

Giới thiệu mô hình SLR

Chúng ta có 2 biến số x và y và muốn tìm hiểu x ảnh hưởng như thế nào đến y . Mô hình đơn giản nhất được viết dưới dạng một hàm số tuyến tính của y theo x :

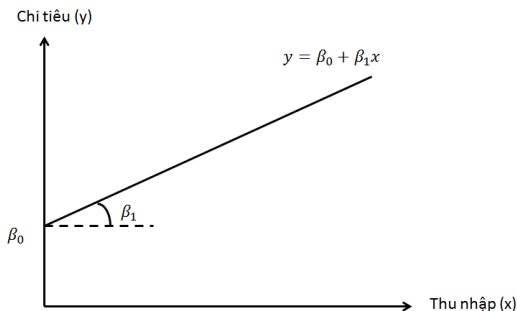
$$y_i = \beta_0 + \beta_1 x_i + u_i$$

- ▶ i đại diện cho quan sát thứ i trong tổng thể gồm có n quan sát.
- ▶ y gọi là biến phụ thuộc/biến được giải thích/biến phản ứng/biến được dự báo
- ▶ x là biến độc lập/biến giải thích/biến kiểm soát/biến dự báo
- ▶ u là sai số (số hạng nhiễu), không quan sát được, bao gồm tất cả những yếu tố khác ảnh hưởng đến y nhưng không nằm trong x .
- ▶ β_0 và β_1 là các tham số trong mô hình – cần phải ước lượng.

Diễn giải mô hình

- ▶ β_0 là tung độ gốc
- ▶ β_1 là độ dốc của đường hồi quy
- ▶ Nếu các yếu tố khác (u) giữ nguyên không đổi, x tác động tuyến tính tới y thông qua phương trình:

$$\Delta y = \beta_1 \Delta x$$

Hàm hồi quy tổng thể và Hàm hồi quy mẫu

- ▶ Với giả định sai số bình quân $E(u)$ trong tổng thể bằng không, $E(u) = 0$, hàm hồi quy tổng thể (Population Regression Function - PFR) được viết dưới dạng:

$$y = \beta_0 + \beta_1 x$$

- ▶ Chúng ta không bao giờ biết chính xác giá trị của β_0 và β_1 từ tổng thể.
- ▶ Các phương pháp hồi quy sẽ ước lượng $\hat{\beta}_0$ và $\hat{\beta}_1$ từ dữ liệu, từ đó chúng ta có mô hình hồi quy mẫu (Sample Regression Function - SRF):

$$y = \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 x$$

Ví dụ: Ước lượng tác động của tỷ suất sinh lợi của doanh nghiệp lên mức lương của CEO

- ▶ Xem bộ dữ liệu CEOSAL1.dta.
- ▶ Giả sử tiền lương CEO được quyết định do kết quả hoạt động của doanh nghiệp (đại diện bởi tỷ suất sinh lợi trên vốn, *roe*) mang lại:

$$\text{salary} = \beta_0 + \beta_1 \text{roe} + u$$

- ▶ Kỳ vọng gì về giá trị của β_0 và β_1 ?
- ▶ Tìm hiểu bộ dữ liệu:

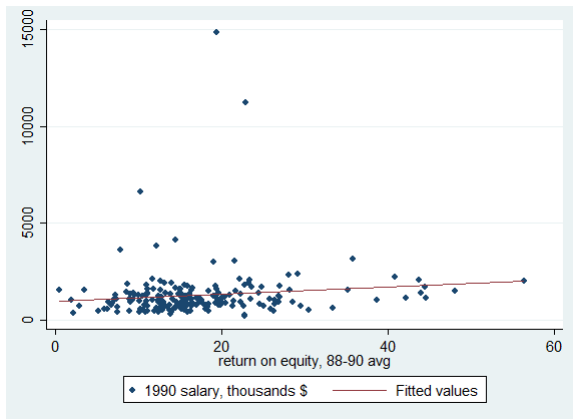
```
. sum salary roe
```

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
salary	209	1281.12	1372.345	223	14822
roe	209	17.18421	8.518509	.5	56.3

```
. corr salary roe  
(obs=209)
```

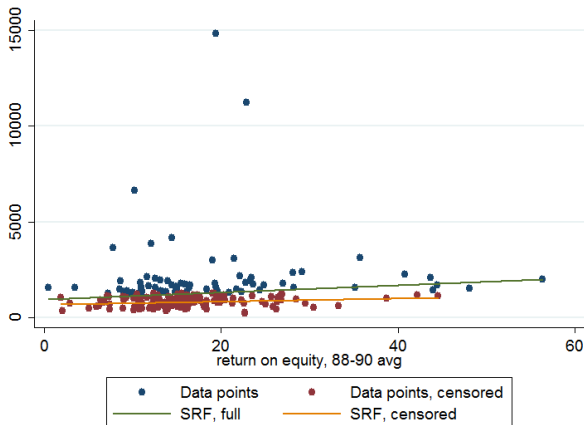
	salary	roe
salary	1.0000	
roe	0.1148	1.0000

Hình dạng đường hồi quy

So sánh đường hồi quy mẫu với tổng thể

Giả sử chúng ta chỉ có dữ liệu của những CEO có mức lương từ trung bình trở xuống (salary < 1.281 triệu đô la/năm). Ước lượng tương ứng với đồ thị màu cam.

⇒ Mục tiêu là ước lượng được $\hat{\beta}_0$ và $\hat{\beta}_1$ của SRF càng gần với β_0 và β_1 của PRF càng tốt.

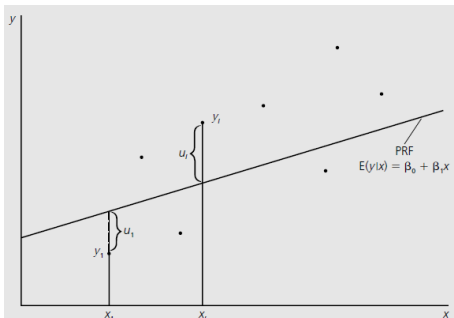
Phương pháp bình phương tối thiểu thông thường (Ordinary Least Square - OLS)

- ▶ Ký hiệu i đại diện cho quan sát thứ i của dữ liệu gồm n quan sát. Từ phương trình hồi quy ta có thể viết lại là:

$$u_i = y_i - \beta_0 - \beta_1 x_i$$

- ▶ Cơ chế của phương pháp OLS là tìm $\hat{\beta}_0$ và $\hat{\beta}_1$ để tối thiểu hóa tổng bình phương của u_i .

$$U = \min \sum_{i=1}^n u_i^2 = \sum_{i=1}^n (y_i - \beta_0 - \beta_1 x_i)^2$$

- ▶ Dựa vào hình vẽ: Bản chất của OLS là tìm phương trình đường thẳng đi qua phân phối điểm của dữ liệu sao cho tổng bình phương khoảng cách từ các điểm dữ liệu đến đường thẳng là tối thiểu. Tại sao phải dùng bình phương của khoảng cách?
- ▶ Các phương pháp khác có thể sử dụng giá trị tuyệt đối của khoảng cách.

Cơ chế của phương pháp OLS

Để tìm giá trị $\hat{\beta}_0$ và $\hat{\beta}_1$ để tối thiểu hóa tổng bình phương của u_i , ta sử dụng điều kiện bậc nhất là đạo hàm của hàm mục tiêu bằng không tại các giá trị cực trị:

$$\frac{\partial U}{\partial \beta_0} = -2 \sum (y_i - \hat{\beta}_0 - \hat{\beta}_1 x_i) = 0 \quad (1)$$

và

$$\frac{\partial U}{\partial \beta_1} = -2 \sum x_i (y_i - \hat{\beta}_0 - \hat{\beta}_1 x_i) = 0 \quad (2)$$

Điều kiện của ước lượng OLS

- ▶ Hai điều kiện bậc nhất (1) và (2) tương ứng với:

$$\mathbf{E}(\mathbf{u}) = 0$$

$$\mathbf{E}(\mathbf{xu}) = 0$$

Diễn giải: trung bình của sai số u bằng không và sai số u không tương quan với biến giải thích x .

- ▶ Với các điều kiện trên thì ước lượng OLS là không chệch (unbiased), $\mathbf{E}(\hat{\beta}) = \beta$, và nhất quán (consistent), $\text{plim}(\hat{\beta}) \rightarrow \beta$ khi cỡ mẫu tiến đến vô cùng.

Giải các điều kiện bậc nhất ta thu được giá trị của $\hat{\beta}_0$ và $\hat{\beta}_1$:

$$\hat{\beta}_1 = \frac{\sum(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sum(x_i - \bar{x})^2} = \frac{\text{Cov}(X, Y)}{\text{Var}(X)}$$

(Lưu ý: ký hiệu X mô tả vector, x là từng giá trị cụ thể)

$$\hat{\beta}_0 = \bar{y} - \hat{\beta}_1 \bar{x}$$

Sau khi ước lượng được $\hat{\beta}_0$ và $\hat{\beta}_1$, ta có thể tính được các giá trị dự báo của y và u tại các giá trị của x như sau:

$$\hat{y}_i = \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 x_i$$

và

$$\hat{u}_i = y_i - \hat{y}_i$$

- ▶ \hat{y}_i được gọi là giá trị thích hợp (fitted value) hoặc giá trị dự báo (predicted value) của biến phụ thuộc tại mỗi giá trị của x_i cho trước.
- ▶ \hat{u}_i gọi là phần dư (residual).

Ví dụ ước lượng tác động của tỷ suất thu nhập lên tiền lương của CEO

Sử dụng bộ dữ liệu CEOSAL1.dta. Chúng ta muốn ước lượng tiền lương của CEO theo tỷ suất thu nhập trên vốn, *roe*. Giả sử hai điều kiện về sai số và không tương quan được thỏa.

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	209
Model	5166419.04	1	5166419.04	F(1, 207)	=	2.77
Residual	386566563	207	1867471.32	Prob > F	=	0.0978
				R-squared	=	0.0132
				Adj R-squared	=	0.0084
Total	391732982	208	1883331.64	Root MSE	=	1366.6

salary	Coeff.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
roe	18.50119	11.12325	1.66	0.098	-3.428196 40.43057
_cons	963.1913	213.2403	4.52	0.000	542.7902 1383.592

	salary	roe	salaryhat	uhat
1	1095	14.1	1224.058	-129.0581
2	1001	10.9	1164.854	-163.8543
3	1122	23.5	1397.969	-275.9692
4	578	5.9	1072.348	-494.3483
5	1368	13.8	1218.508	149.4923
6	1145	20	1333.215	-188.2151
7	1078	16.4	1266.611	-188.6108

Thực hành ước lượng OLS theo các bước

Tạo bộ dữ liệu mô phỏng và mô hình hồi quy thực. Ước lượng các tham số hồi quy dựa trên công thức:

$$\hat{\beta}_1 = \frac{\sum(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sum(x_i - \bar{x})^2} = \frac{\text{Cov}(X, Y)}{\text{Var}(X)}$$

và

$$\hat{\beta}_0 = \bar{y} - \hat{\beta}_1 \bar{x}$$

So sánh kết quả với mô hình hồi quy thực.

Vai trò của các giả định trong mô hình OLS

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 x_i + u_i$$

1. Tuyến tính theo tham số
2. Lấy mẫu ngẫu nhiên
3. Có sự thay đổi trong các giá trị của biến giải thích
4. Sai số u không tương quan với biến giải thích x , $E(u|x) = 0$

Bằng toán học, giả định (4) tương đương với:

$$\mathbf{E}(\mathbf{u}) = 0 \quad (4.1)$$

$$\mathbf{E}(\mathbf{xu}) = 0 \quad (4.2)$$

Vai trò của các giả định trong mô hình OLS

- ▶ Giả định (4.2) là giả định quan trọng nhất trong mô hình OLS. Rất khó chứng minh trong thực tế. Cần thiết phải hiểu sâu về lý thuyết kinh tế và quá trình thu thập dữ liệu để giải thích.
- ▶ Nếu giả định (4.2) bị vi phạm, ước lượng OLS sẽ không nhất quán.
- ▶ Toàn bộ nội dung của môn KTL 2 chỉ tập trung để giải quyết vấn đề này.

Một số ví dụ về tính hợp lý của giả định sai số không tương quan với biến giải thích

- ▶ Ước lượng mô hình tỷ suất thu nhập của việc đi học với biến giải thích là số năm đi học
- ▶ Ước lượng mô hình năng suất nông nghiệp với biến giải thích là lượng phân bón tiêu thụ
- ▶ Ước lượng hiệu quả hoạt động của doanh nghiệp với chi phí không chính thức (hồi lộ)
- ▶ Ước lượng mô hình hàm cầu tiêu thụ xăng dầu với biến giải thích là giá

Lựa chọn biến và cấu trúc hàm trong mô hình hồi quy

- ▶ Cách sử dụng biến số ảnh hưởng đến ý nghĩa của mô hình.
- ▶ Sử dụng đơn vị (level), logarithm, hay tỷ lệ thay đổi được quyết định bởi mô hình kinh tế.
- ▶ Có thể lấy logarithm của biến số khi dữ liệu có phân phối lệch.

Model	Dependent Variable	Independent Variable	Interpretation of β_1
Level-level	y	x	$\Delta y = \beta_1 \Delta x$
Level-log	y	$\log(x)$	$\Delta y = (\beta_1/100)\% \Delta x$
Log-level	$\log(y)$	x	$\% \Delta y = (100\beta_1) \Delta x$
Log-log	$\log(y)$	$\log(x)$	$\% \Delta y = \beta_1 \% \Delta x$

Đánh giá độ thích hợp của các mô hình hồi quy

Dựa trên tổng bình phương (SST, còn được gọi là tổng biến thiên), tổng bình phương được giải thích (SSE), và tổng bình phương phần dư (SSR):

$$SST = \sum (y_i - \bar{y})^2$$

$$SSE = \sum (\hat{y}_i - \bar{y})^2$$

$$SSR = \sum \hat{u}_i^2$$

và

$$SST = SSE + SSR$$

Hệ số thích hợp R-bình phương được tính bằng tỷ số giữa biến thiên được giải thích và tổng biến thiên:

$$R^2 = \frac{SSE}{SST} = 1 - \frac{SSR}{SST}$$

Hiểu thế nào về hệ số thích hợp R^2 ?

- ▶ Mô hình gồm có phần quan sát được x và phần không quan sát được u .
- ▶ Phần quan sát được giải thích được càng nhiều các nhân tố ảnh hưởng đến y càng tốt. Ví dụ $R^2 = 0.5$ có nghĩa là mô hình giải thích được 50% độ biến thiên của mẫu.
- ▶ \hat{y}_i và \hat{u}_i sẽ có quan hệ nghịch biến vì tổng biến thiên là cố định đối với mỗi mẫu.

$$0 \leq R^2 \leq 1$$

- ▶ Trên thực tế, hệ số xác định luôn $0 < R^2 < 1$.
- ▶ *Câu hỏi: Nếu $R^2 = 0$ hoặc $R^2 = 1$ thì hình dạng đường hồi quy mẫu sẽ như thế nào?*

Ví dụ mô hình tiền lương của CEO

So sánh hai mô hình với biến phụ thuộc lần lượt là tiền lương và logarithm của tiền lương. Mô hình nào phù hợp hơn? Giải thích.

Lưu ý về hệ số thích hợp R^2

- ▶ Nhìn chung những người mới nghiên cứu hay có xu hướng chọn mô hình hay biến số để tăng R^2 . Điều này không sai nhưng không được khuyến khích để xây dựng mô hình.
- ▶ Sử dụng R^2 để chọn biến có thể dẫn đến những sai sót rất nghiêm trọng, đặc biệt khi biến giải thích là không ngẫu nhiên.
- ▶ Không có tiêu chí để xác định R^2 khi nào cao hay thấp.
- ▶ Với hồi quy đa biến, tăng số biến số trong mô hình làm tăng R^2 , do đó cần phải cân đối giữa số biến với độ thích hợp của mô hình.

Ví dụ mô hình giá nhà

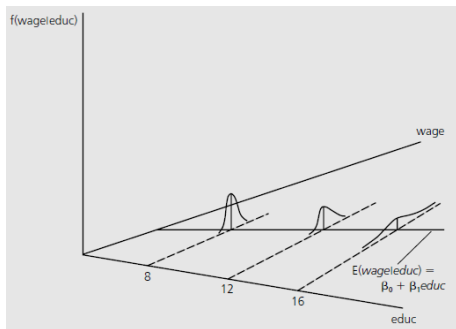
Sử dụng bộ dữ liệu `hprice1.dta`.

Hãy lựa chọn một mô hình hồi quy đơn biến giải thích các nhân tố ảnh hưởng đến giá nhà. Biến số nào giải thích tốt nhất? Cấu trúc hàm nào phù hợp nhất?

Giả định 5: Phương sai của sai số trong mô hình hồi quy

Nếu phương sai của sai số là $Var(u) = \sigma^2$ là một hằng số, không phụ thuộc vào các biến giải thích x , khi này ta có mô hình hồi quy đơn biến với phương sai của sai số không đổi (homoskedasticity).

- ▶ Phương sai không đổi là gì?

- ▶ Ước lượng bằng OLS có tính chất đặc biệt gọi là ước lượng tuyến tính không chệch hiệu quả nhất (Best Linear Unbiased Estimator - BLUE).

Hồi quy Đa biến (Multivariate Regression)

Mô hình hồi quy đa biến

Tương tự như mô hình hồi quy đơn biến, tuy nhiên với nhiều biến giải thích. Ví dụ mô hình hồi quy với hai biến giải thích:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 x_i^1 + \beta_2 x_i^2 + u_i$$

- ▶ i là quan sát thứ i trong mẫu bao gồm n quan sát
- ▶ y gọi là biến phụ thuộc/biến được giải thích
- ▶ x^1, x^2 là biến độc lập/biến giải thích
- ▶ u là sai số, bao gồm tất cả những yếu tố khác ảnh hưởng đến y nhưng không nằm trong x^1, x^2 .
- ▶ $\beta_0, \beta_1, \beta_2$ là các tham số trong mô hình – cần phải ước lượng.

Phương pháp bình phương tối thiểu thông thường OLS với hồi quy đa biến

- ▶ Tìm $\hat{\beta}_0, \hat{\beta}_1, \hat{\beta}_2$ để tối thiểu hóa tổng bình phương của sai số u_i :

$$U = \min \sum_{i=1}^n u_i^2 = \sum_{i=1}^n (y_i - \beta_0 - \beta_1 x_i^1 - \beta_2 x_i^2)^2$$

với ký hiệu i đại diện cho quan sát thứ i .

- ▶ $\hat{\beta}_1$ và $\hat{\beta}_2$ là tác động riêng phần của các biến giải thích x^1 và x^2 lên biến phụ thuộc.
- ▶ Ý nghĩa của các trị thống kê R^2 , SST, SSE, SSR tương tự như mô hình SLR.

Điều kiện của ước lượng OLS

Tương tự như các điều kiện của mô hình SLR:

- ▶ Hai điều kiện bậc nhất tương ứng với $\mathbf{E}(\mathbf{u}) = \mathbf{0}$ và $\mathbf{E}(\mathbf{xu}) = \mathbf{0}$ sẽ đảm bảo ước lượng OLS là không chệch (unbiased) và nhất quán (consistent).
- ▶ Diễn giải: trung bình của sai số u bằng không và sai số u không tương quan với tất cả các biến giải thích x^1, x^2 .

Diễn giải ý nghĩa của hồi quy đa biến

Với hàm hồi quy mẫu:

$$\hat{y} = \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 x^1 + \hat{\beta}_2 x^2$$

- ▶ $\hat{\beta}_1$ và $\hat{\beta}_2$ là tác động riêng phần của biến x^1 và x^2 lên biến phụ thuộc, *trong điều kiện các yếu tố khác không đổi*.
- ▶ \hat{y} là giá trị thích hợp (hoặc giá trị dự báo) của biến phụ thuộc với điều kiện x^1 và x^2 cho trước.
- ▶ Phần dư là chênh lệch giữa giá trị thực tế và giá trị dự báo của biến phụ thuộc, $\hat{u} = y - \hat{y}$.

Ví dụ 1: Ước lượng các nhân tố ảnh hưởng đến điểm GPA

Sử dụng bộ dữ liệu GPA1.dta. Ước lượng mô hình điểm GPA học đại học $colGPA$ với một và hai biến giải thích là điểm GPA cho giai đoạn học trung học $hsGPA$ và điểm thành tích ACT .

```
. reg colGPA hsGPA
```

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	141
Model	3.33506006	1	3.33506006	F(1, 139)	=	28.85
Residual	16.0710394	139	.115618988	Prob > F	=	0.0000
Total	19.4060994	140	.138614996	R-squared	=	0.1719
				Adj R-squared	=	0.1659
				Root MSE	=	.34003

colGPA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
hsGPA	.4824346	.0898258	5.37	0.000	.304833 .6600362
_cons	1.415434	.3069376	4.61	0.000	.8085635 2.022304

```
. reg colGPA hsGPA ACT
```

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	141
Model	3.42365506	2	1.71182753	F(2, 138)	=	14.78
Residual	15.9824444	138	.115814814	Prob > F	=	0.0000
Total	19.4060994	140	.138614996	R-squared	=	0.1764
				Adj R-squared	=	0.1645
				Root MSE	=	.34032

colGPA	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
hsGPA	.4534559	.0958129	4.73	0.000	.2640047 .6429071
ACT	.009426	.0107772	0.87	0.383	-.0118838 .0307358
_cons	1.286328	.3408221	3.77	0.000	.612419 1.960237

Ví dụ 2: Ước lượng mô hình tiền lương

Sử dụng bộ dữ liệu WAGE1.dta. Ước lượng tác động của số năm đi học *educ*, số năm thâm niên *exper*, số năm kinh nghiệm làm việc hiện tại *tenure* lên tiền lương *lwage*.

```
. reg lwage educ exper tenure
```

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	526
Model	46.8741776	3	15.6247259	F(3, 522)	=	80.39
Residual	101.455574	522	.194359337	Prob > F	=	0.0000
Total	148.329751	525	.28253286	R-squared	=	0.3160
				Adj R-squared	=	0.3121
				Root MSE	=	.44086

lwage	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
educ	.092029	.0073299	12.56	0.000	.0776292 .1064288
exper	.0041211	.0017233	2.39	0.017	.0007357 .0075065
tenure	.0220672	.0030936	7.13	0.000	.0159897 .0281448
_cons	.2843595	.1041904	2.73	0.007	.0796756 .4890435

Ví dụ 3: Ước lượng mô hình tiền lương với tác động phi tuyến của giáo dục

Cũng với mô hình trên, nhưng giả sử số năm đi học có tác động phi tuyến (bình phương) lên thu nhập.

```
. gen educsq = educ^2
```

```
. reg lwage educ educsq exper tenure
```

Source	SS	df	MS	Number of obs =	526
Model	49.8213265	4	12.4553316	F(4, 521) =	65.87
Residual	98.5084249	521	.189075672	Prob > F =	0.0000
Total	148.329751	525	.28253286	R-squared =	0.3359
				Adj R-squared =	0.3308
				Root MSE =	.43483

lwage	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
educ	-.0316271	.0321443	-0.98	0.326	-.0947755 .0315213
educsq	.0052535	.0013306	3.95	0.000	.0026394 .0078676
exper	.0037126	.0017028	2.18	0.030	.0003673 .0070579
tenure	.0216263	.0030534	7.08	0.000	.0156279 .0276247
_cons	.9776996	.2034733	4.81	0.000	.5779708 1.377428

Tác động biên của học thêm một năm lên thu nhập là (%):

$$\frac{\Delta y}{\Delta educ} \approx \beta_1 + 2\beta_2 \times educ$$

Những vấn đề cần lưu ý với hồi quy đa biến

- ▶ Chọn biến số đưa vào mô hình theo tiêu chí gì?
- ▶ Hậu quả gì nếu đưa biến không liên quan vào mô hình?
- ▶ Hậu quả gì nếu bỏ sót biến quan trọng trong mô hình?
- ▶ Hậu quả gì nếu đưa các biến tương quan nhau vào mô hình?

Chọn biến đưa vào mô hình

- ▶ R^2 luôn luôn tăng khi đưa thêm biến vào mô hình, kể cả những biến không liên quan.
- ▶ Do đó, để tránh lạm dụng đưa quá nhiều biến vào mô hình, sử dụng R^2 -điều chỉnh:

$$R_{adj}^2 = 1 - \frac{(1 - R^2)(n - 1)}{n - k - 1}$$

với n và k là số quan sát và số biến giải thích trong mô hình.

- ▶ R_{adj}^2 có thể tăng hoặc giảm khi đưa biến mới vào mô hình.

Ví dụ 4: Ước lượng mô hình tiền lương với nhiều biến giải thích

Sử dụng bộ dữ liệu WAGE1.dta. Ước lượng mô hình lần lượt với các biến giải thích là (1) số năm đi học, số năm đi học bình phương, kinh nghiệm; (2) thêm biến màu da, giới tính, và hôn nhân; (3) thêm biến số người phụ thuộc. Kiểm tra R^2 và R^2_{adj} thay đổi như thế nào khi thêm biến.

Regression Results			
	Model 1	Model 2	Model 3
	b/se	b/se	b/se
educ	-0.0340 (0.0336)	-0.0136 (0.0314)	-0.0134 (0.0315)
educsq	0.0056*** (0.0014)	0.0043** (0.0013)	0.0043** (0.0013)
exper	0.0098*** (0.0015)	0.0072*** (0.0015)	0.0072*** (0.0016)
nonwhite		-0.0089 (0.0609)	-0.0094 (0.0612)
female		-0.3097*** (0.0377)	-0.3098*** (0.0378)
married		0.1404*** (0.0409)	0.1394** (0.0422)
numdep			0.0016 (0.0156)
Constant	0.9571*** (0.2128)	1.0261*** (0.1987)	1.0219*** (0.2031)
Obs	526.0000	526.0000	526.0000
R2	0.2719	0.3792	0.3793
R2-adj	0.2678	0.3721	0.3709
df(r)	522.0000	519.0000	518.0000
SSR	107.9936	92.0757	92.0739

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Sử dụng hệ số phóng đại phương sai (Variance Inflation Factor) để lựa chọn biến

Hệ số VIF dùng để kiểm tra mức độ tương quan của một biến giải thích với các biến còn lại. Biến số càng ít tương quan với các biến khác càng tốt.

- ▶ Hồi quy lần lượt biến x^j lên các biến còn lại. Tính hệ số thích hợp R_j^2 .
- ▶ Tính hệ số VIF :

$$VIF_j = \frac{1}{1 - R_j^2}$$

- ▶ Nếu R_j^2 lớn chứng tỏ biến x^j tương quan nhiều với các biến giải thích khác.
- ▶ Quy tắc chung: Loại biến có $VIF > 10$

Ví dụ 5: Chọn biến sử dụng hệ số *VIF*

Ước lượng lại ví dụ (4), tính *VIF* và giải thích.

- ▶ Nếu có một biến cộng tuyến hoàn hảo trong mô hình thì *VIF* của biến đó là bao nhiêu?

Đưa biến không liên quan vào mô hình

- ▶ Giả sử mô hình chuẩn là $\mathbf{Y} = \tilde{\beta}_0 + \tilde{\beta}_1 \mathbf{x}^1$, nhưng chúng ta ước lượng mô hình $\mathbf{Y} = \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 \mathbf{x}^1 + \hat{\beta}_2 \mathbf{x}^2$.
- ▶ Mỗi quan hệ giữa $\tilde{\beta}_1$ và $\hat{\beta}_1$ là:

$$\tilde{\beta}_1 = \hat{\beta}_1 + \hat{\beta}_2 \sigma_1$$

Với σ_1 là hệ số góc của hàm hồi quy của biến x^2 lên biến x^1 .

- ▶ Nếu biến x^2 không quan trọng, $\hat{\beta}_2 = 0$, do đó $\tilde{\beta}_1$ vẫn không chệch, $\tilde{\beta}_1 = \hat{\beta}_1$.
- ▶ Phương sai của các ước lượng sẽ thay đổi!

Thiếu biến quan trọng trong mô hình

- ▶ Giả sử mô hình chuẩn là $\mathbf{Y} = \beta_0 + \beta_1 \mathbf{x}^1 + \beta_2 \mathbf{x}^2$, nhưng chúng ta ước lượng mô hình $\mathbf{Y} = \tilde{\beta}_0 + \tilde{\beta}_1 \mathbf{x}^1$.
- ▶ Từ công thức:

$$\tilde{\beta}_1 = \hat{\beta}_1 + \hat{\beta}_2 \tilde{\sigma}_1$$

- ▶ Mức độ chệch của ước lượng khi xảy ra vấn đề thiếu biến quan trọng là:

$$\text{Bias}(\tilde{\beta}_1) = \tilde{\beta}_1 - \hat{\beta}_1 = \hat{\beta}_2 \tilde{\sigma}_1$$

Đánh giá hướng chệch trong mô hình thiếu biến quan trọng

- ▶ Nếu $\beta_2 = 0$ (nghĩa là biến x_2 không phải là biến quan trọng) thì ước lượng của $\tilde{\beta}_1$ không chệch.
- ▶ Nếu $\sigma_1 = 0$ (nghĩa là x_1 và x_2 không tương quan) thì $\tilde{\beta}_1$ cũng không chệch.
- ▶ Nếu không phải 2 trường hợp trên, $\tilde{\beta}_1$ chệch, với hướng và mức độ chệch tùy thuộc vào giá trị của β_2 và σ_1 .

	$\text{Corr}(x_1, x_2) > 0$	$\text{Corr}(x_1, x_2) < 0$
$\beta_2 > 0$	Positive bias	Negative bias
$\beta_2 < 0$	Negative bias	Positive bias

Nếu nghi ngờ mô hình thiếu biến thì khi giải thích kết quả phải nhận định hướng chệch của tác động!

Ví dụ 6: Ước lượng phương trình tiền lương theo số năm đi học

Sử dụng bộ dữ liệu WAGE1.dta

- ▶ Giả sử mô hình chuẩn có hai biến là giáo dục (*educ*) và tố chất cá nhân (*ability*):

$$\log(\text{wage}) = \beta_0 + \beta_1 \text{educ} + \beta_2 \text{ability} + u$$

- ▶ Chúng ta không quan sát được tố chất cá nhân, do đó chúng ta chỉ ước lượng được mô hình:

$$\log(\text{wage}) = \beta_0 + \beta_1 \text{educ} + u$$

- ▶ Ước lượng của β_1 có bị chệch không? và chệch theo hướng nào?

```
. reg lwage educ
```

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	526
Model	27.5606288	1	27.5606288	F(1, 524)	=	119.58
Residual	120.769123	524	.230475425	Prob > F	=	0.0000
				R-squared	=	0.1858
				Adj R-squared	=	0.1843
Total	148.329751	525	.28253286	Root MSE	=	.48008

lwage	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
educ	.0827444	.0075667	10.94	0.000	.0678796	.0976091
_cons	.5837727	.0973358	6.00	0.000	.3925563	.7749891

- ▶ Tỷ suất thu nhập của một năm đi học ước lượng được là 8.3%.

Mô hình thiếu biến quan trọng trong trường hợp tổng quát

- ▶ Mô hình tổng quát với nhiều biến giải thích:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 x^1 + \beta_2 x^2 + \dots + \beta_k x^k + u$$

- ▶ Nếu thiếu một biến quan trọng nào đó, tất cả các ước lượng $\hat{\beta}$ đều bị chệch.
- ▶ Xác định hướng chệch khó hơn nhiều do tương quan giữa các biến giải thích với biến bị thiếu, và giữa các biến giải thích với nhau.

Tóm tắt các giả định đối với hồi quy đa biến

Tương tự như các điều kiện của hồi quy đơn biến:

1. Tuyến tính theo tham số.
2. Chọn mẫu ngẫu nhiên.
3. **Không có cộng tuyến hoàn hảo.**
4. Trung bình có điều kiện của sai số bằng 0:

$$E(u|x^1, \dots, x^k) = 0$$

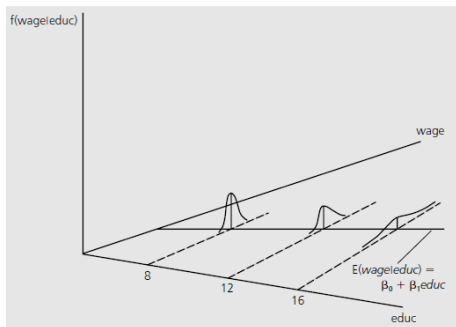
⇒ Ước lượng OLS của các tham số β là không chệch.

$$E(\hat{\beta}) = \beta$$

Giả định phương sai của sai số không đổi (homoskedasticity)

5. Với các giá trị của các biến giải thích cho trước, phương sai của sai số là một hằng số:

$$\text{Var}(u|x_1, \dots, x_k) = \sigma^2$$

Đặc tính của ước lượng OLS

- ▶ Với các giả định 1-5, ước lượng của OLS là ước lượng tuyến tính, không chệch, và hiệu quả nhất (Best Linear Unbiased Estimator - BLUE)
 - Trong tất cả các ước lượng tuyến tính, OLS có phương sai của ước lượng là nhỏ nhất.
 - Không chệch.